

Internacionalizacija poslovanja kot dejavnik rasti zaposlenosti v dinamičnih podjetjih v Sloveniji

Anita Maček, Viljem Pšeničny

1. Uvod

Širitev poslovanja iz domačega na tuji trg je z globalizacijo postal logičen način rasti poslovanja. Mednarodno poslovanje je še posebej pomembno za mala in srednje velika podjetja, ki imajo majhno finančno bazo, fokus na domači trg in omejeno geografsko območje (Barringer & Greening, 1998; Oviatt & McDougall, 1999). Z liberalizacijo svetovne trgovine se je močno povečal obseg internacionaliziranih podjetij. Dejavniki, ki pospešujejo internacionalizacijo in s tem naraščanje globalnih podjetij v svetu, pa so predvsem tehnološki napredek, spremembe na mednarodnih trgih, nove priložnosti, povečevanje znanja in vedno več mednarodnih izkušenj podjetij.

V naši raziskavi smo preverjali ali internacionalizacija v obliki izvoza pospešuje rast zaposlenosti podjetij s potencialom hitre rasti (v nadaljevanju HRP). Za uvodom predstavljamo rezultate izbranih raziskav na temo povezanosti internacionalizacije in rasti HRP, v tretjem poglavju podajamo trenutno stanje internacionaliziranosti slovenskega gospodarstva, zatem pa v četrtem poglavju članka prikažemo rezultate empirične raziskave.

2. Internacionalizacija vs. rast podjetij s potencialom hitre rasti

Povezanost inovativnosti in internacionalizacije podjetij kot determinanti rasti in konkurenčnosti ter pogojenost internacionalizacije z inovacijsko sposobnostjo podjetij so dokazali številni avtorji. Hkrati pa so številni dokazali tudi obratno, in sicer, da delovanje na tujih trgih krepi inovacijsko sposobnost podjetij (Michna idr. 2011, Kyläheiko idr. 2010, Podmetina 2011, Pittiglio idr. 2009).

Raziskave na temo internacionalizacije malih in srednje velikih podjetij so zelo številčne, nekoliko redkeje pa so raziskave, ki bi svoj fokus usmerjale le na HRP. Na tem področju izpostavljamo raziskavo (Chaplin in di Giovanni, 2010), ki kaže na največjo frekvenco internacionaliziranosti HRP predvsem pri inovativnih podjetjih in IT podjetjih, pri čemer stopnja internacionaliziranosti narašča z rastjo podjetja. V raziskavi leta 2004 so Bell idr. na vzorcu 30 poglobljenih intervjujev managerjev podjetij ugotovili, da obstaja razlika v internacionaliziranosti med inovativnimi podjetji in tradicionalno industrijskimi podjetji. Lu in Beamish (2002) pa sta na vzorcu 164 japonskih HRP preverjala vpliv dveh oblik internacionalizacije na rast teh podjetij in ugotovila, da imajo neposredne tuje investicije (v

nadaljevanju: NTI) močnejši vpliv na rast teh podjetij, kot ga ima izvozna oblika internacionalizacije in da se vpliv internacionalizacije na rast s starostjo podjetja manjša.

Aaby in Slater (1989) sta v svoji raziskavi dokazala, da se učinek internacionalizacije nanaša predvsem na obseg in rast prihodkov od prodaje v tujini, ki jih večinoma merimo kot delež izvoza v celotnih prihodkih. Podobno pa sta Filatotchev in Piesse (2009) dokazala, da internacionalizacija v obliki izvoza pozitivno vpliva na rast podjetja v okviru povečanja prodaje. V naši raziskavi smo v ospredje postavili vprašanje vpliva internacionalizacije HRP na njihovo rast zaposlovanja v obdobju med 2006 in 2010.

3. Internacionalizacija v Sloveniji

Glede na to, da je izvoz glavni dejavnik rasti slovenskega BDP (slovenski izvoz po podatkih SURS iz leta 2010 dosega 65,4 % BDP), je internacionalizacija podjetij sestavni del najpomembnejših ekonomskih ciljev. Po drugi strani pa podatki vladnega Urada za makroekonomske analize in razvoj o internacionaliziranosti slovenskega gospodarstva kažejo, da imamo na tem področju še veliko priložnosti. Slovensko gospodarstvo namreč skoraj 70 odstotkov prihodkov doseže doma. 100 najpomembnejših izvoznikov realizira skoraj 60 odstotkov celotnega slovenskega izvoza, od 11.000 registriranih izvoznikov pa jih več kot 9.000 izvaža le na trge nekdanje Jugoslavije. Slovenski izvoz je v preteklosti na enoodstotno rast tujega povpraševanja dosegel 1,2 % rast, zdaj pa dosega le še 0,8 % rast (UMAR, 2010 v GZS, 2011). Med dejavniki, ki najbolj ovirajo internacionalizacijo malih in srednjih podjetij, so v raziskavah najpogosteje omenjeni visoka stopnja tveganja, visoki stroški financiranja, neustrezna izobrazba kadrov, omejen dostop do virov, nezadostne proizvodne zmogljivosti in nestabilnost dobička (Morgan, 1997).

Za majhno državo, kot je Slovenija, je brez vstopa na tuji trg težko dosežati učinkovitost in konkurenčnost (Glas idr. 2000), ki sta postala z liberalizacijo trga Evropske unije ključnega pomena. Motivi, ki jih imajo podjetja za internacionalizacijo, pa so povezani predvsem z zasičenostjo domačega trga, željo po hitrejši rasti, željo po učinkovitejšem poslovanju podjetja, izboljšanjem strateškega položaja podjetja idr.

Ker se z internacionalizacijo dosegajo ekonomija obsega, povečevanje učinkovitosti poslovanja in povečevanje mednarodne konkurenčnosti, je internacionalizacija za večino podjetij le vprašanje časa. V naši raziskavi zato nismo preverjali ali in v kolikšni meri internacionalizacija vpliva na rast HRP, ampak ali so podjetja, ki so bila internacionalizirana v obdobju 2006-2010, dosegala večji indeks rasti zaposlenosti, kot tista, ki so poslovala le na domačem trgu.

4. Internacionaliziranost podjetij s potencialom hitre rasti

Vzorec naše raziskave predstavlja 131 HRP iz baze 4511 HRP, ki je odgovorilo na spletno anketo. HRP so bila izbrana (Vidovič, 2011) iz celotne podatkovne zbirke (AJ PES, 2010) vseh 126.976 gospodarskih subjektov na dan 31.12.2010, in sicer na osnovi kriterijev, ki smo

jih prepoznali kot odločilne v dosedanjih raziskovanjih HRP v Evropi in Sloveniji (Pšeničny, 2009; Pšeničny in Vidovič, 2012). 3 % vzorec HRP glede na rezultate F-testa, ki smo ga izvedli za primerjavo dejavnosti in velikosti anketiranih in vseh HRP, predstavlja reprezentativni vzorec.

Najprej smo v raziskavi preverili nekatere kazalnike uspešnosti poslovanja vseh HRP in HRP iz našega vzorca. Ugotovili smo, da so izbrana podjetja iz vzorca, kljub gospodarski krizi, v tem obdobju povečala število zaposlenih (indeks rasti 113), čiste prihodke od prodaje (indeks rasti 160), kapital (indeks rasti 184) idr. Spodbuden podatek pa je viden tudi pri kazalniku dodane vrednosti na zaposlenega, ki se je v tem obdobju pri obravnavanih podjetjih povečala na skoraj 86.000 € (indeks rasti 123). Vsa HRP so ponekod dosegla celo še boljše vrednosti kazalnikov, in sicer je indeks rasti zaposlenih v obravnavanem obdobju znašal 146, rasti čistih prihodkov od prodaje pa 178. Dodana vrednost na zaposlenega v vseh HRP je v letu 2010 znašala 47.500 € (indeks rasti 117), medtem ko je bila, za primerjavo, dodana vrednost v gospodarstvu le 36.000 € na zaposlenega.

Zgovoren je podatek, da je izvoz 4511 HRP v letu 2010 predstavljal kar 27% vsega izvoza v Sloveniji. V obdobju 2006-2010 se je izvoz v teh podjetjih povečal za 3,2 mia €, kar pa je za milijardo več kot so izvoz povečali vsi gospodarski subjekti (stopnja rasti izvoza je bila za 2 x višja od rasti izvoza v gospodarstvu) (Pšeničny in Vidovič, 2012).

Od 131 HRP, ki predstavljajo vzorec naše raziskave, jih je 56 % v letu 2010 internacionaliziralo svoje poslovanje, medtem ko jih je 44 % vprašanih poslovalo le na domačem trgu. Preverjali smo le izvozno obliko internacionalizacije, v raziskavi pa smo preizkušali hipotezo:

H1: Internacionalizacija v obliki izvoza pospešuje zaposlovanje v hitro rastočih podjetjih.

Za prevero raziskovalne hipoteze smo iz uporabljenega vzorca upoštevali podatke o rasti zaposlenosti v letih 2006-2010.

Za ugotavljanje razlik v rasti zaposlenosti med hitro rastočimi podjetji, ki so internacionalizirala svojo dejavnost in podjetji, ki je niso, smo uporabili dvostranski neodvisni t-test. S pomočjo tega testa ugotavljamo statistično značilno razliko med aritmetičnimi sredinami stopnje rasti zaposlenosti med obema skupinama HRP. V spodnjih tabelah prikazujemo rezultate t-testa.

	Internacionaliziranost	Velikost vzorca	Aritm. sredina	St. odklon	St. napaka aritm. sredine
Zaposlenost	ne	57	216,8323	273,54507	36,23193
	da	74	292,0701	719,55460	83,64652

Tabela 1: Statistika skupine

	Levenov test		t-test enakosti populacijskih povprečij						
	F	Znač.	T	df	St. značilnosti (2. Str.)	Razlika povprečij	St. napaka razlike	95% interval zaupa	
								Niž.	Viš.
Zaposlenost	1,551	,215	-0,748	129	,456	-75,23785	100,54104	-274,16077	12
			-,825	98,445	,411	-75,23785	91,15642	-256,12459	10

Tabela 2: Dvostranski neodvisni t-test

Iz prikaza izhaja, da rezultat Levenovega testa enakosti varianc kaže na enakost varianc v obeh skupinah HRP. Glede na vrednosti stopnje verjetnosti pa lahko sklepamo, da so razlike med obema skupinama HRP nastale slučajno in da niso posledica nekega sistematičnega vpliva. Ničelne domneve o enakosti aritmetičnih sredin torej ne moremo zavrniti, to pa pomeni, da ne moremo z zanesljivostjo trditi, da je bila v obravnavanem obdobju rast zaposlenosti višja pri HRP, ki so internacionalizirala svoje poslovanje. Pričakovali smo, da bo napredek pri internacionalizaciji teh podjetij v obravnavanem obdobju povezan z rastjo zaposlovanja, vendar rezultati te hipoteze niso potrdili. Na takšen rezultat gotovo vpliva izbor analiziranih let, saj je izbrano obdobje povezano z zaostrovanjem konkurenčnih razmer. Dodatno pa vzorca tudi nismo razdelili glede na število let poslovanja, kar bi prav tako lahko vplivalo na rezultat, saj ima internacionalizacija, kot že omenjeno, s starostjo manjši vpliv na rast podjetja (Lu in Beamish, 2002). V našem primeru na rezultat ni vplivala dejavnost, s katero se podjetje ukvarja, saj smo s takšnim selekcioniranjem vzorca dobili podobne rezultate, je pa zagotovo na rezultat vplivala variabilnost stopenj rasti zaposlenih, saj standardni odkloni omenjene spremenljivke v vzorcu dosegajo tudi do dvakratno vrednost aritmetične sredine, kar pa močno vpliva na končno vrednost t-preizkusa. Verjetno bi določeno razliko z večjo zanesljivostjo lahko opazili, v kolikor bi ob večji variabilnosti povečali vzorec naše raziskave.

Kljub temu, lahko na podlagi rezultatov razpoznamo določene signale, katerim bo v prihodnosti potrebno dati večji pomen. Na konkurenčnem trgu, kar trg EU zagotovo je, delovna mesta in tako tudi rast zaposlovanja določa razvoj tehnologije. Še posebej globalizacija je pripeljala do tega, da mednarodna delitev dela opredeljuje razvoj zaposlovanja glede na tehnologijo. Nepovezanost med internacionalizacijo v obliki izvoza in rastjo zaposlovanja v našem vzorcu HRP torej pomeni, da prostora za rast zaposlovanja med leti 2006 in 2010 ni bilo in da so podjetja rasla z minimalno stopnjo zaposlovanja. Rast bi bila mogoča, če bi podjetja rastla dovolj intenzivno v smislu uvajanja nove tehnologije, saj bi to zahtevalo zaposlovanje kadrov z večjim znanjem. Dejstvo namreč je, da je visoka tehnologija eden od temeljnih dejavnikov konkurenčnosti in s tem tudi za rast podjetij, ko govorimo o zaposlovanju.

Da imajo tako HRP iz našega vzorca kot tudi vsa ostala HRP v Sloveniji potencial za rast in investicije, kaže podatek o rasti kapitala HRP v obravnavanem obdobju. Vsa HRP so namreč v proučevanem obdobju povečala lastni kapital za 58 %, HRP iz našega vzorca pa celo za 84% (Pšeničny in Vidovič, 2012). HRP imajo torej nedvomno lastni potencial za rast in nadaljnjo širitev, saj je znano, da prav HRP največ svoje rasti dosežajo z lastnim investiranjem iz zadržanih dobičkov in lastnih prihrankov.

Da bodo investicije usmerjene v pravo smer, je v veliki meri odgovoren management podjetja. Veliko pozornost pri tem pa bo potrebno dati pomenu tehnologije, da ne bo rast HRP v prihodnosti povezana predvsem z uspehi na lažjih trgih (Slovenije in države zahodnega Balkana), ampak da bo njihova tehnološka raven konkurenčna tudi v razvitih državah.

5. Sklep

Če primerjamo rezultate naše raziskave z raziskavami Mazgan (2007) in Weber (2011) ugotovimo, da smo dobili podobne rezultate kot omenjena avtorja, ko gre za vprašanje povezanosti med rastjo zaposlenosti in internacionalizacijo. Na nepovezanost obeh spremenljivk je v našem primeru gotovo vplivalo obravnavano obdobje, saj so zaradi gospodarskega zastoja, HRP verjetno čakala na boljše priložnosti za investicije. Kljub vsemu pa se ob zaključkih, ki jih ponazarjamo zgoraj, pojavi vprašanje ali je kazalec internacionalizacije – izvoz optimalen za presojanje učinkovitosti internacionalizacije. Sodeč po rezultatih Lu in Beamish (2002) temu ni tako, saj je znana študija pokazala, da je internacionalizacija HRP z rastjo zaposlovanja bolj povezana v smislu NTI kot pa izvoza. Vseeno pa upoštevamo naše ugotovitve kot smiselne, saj je, kot že ugotovljeno, rast slovenskega gospodarstva, ki je nekajkrat manjše od japonskega, v veliki meri odvisna od izvoza.

V prihodnosti avtorja nameravata obstoječo študijo poglobiti v smislu analize odnosa med internacionalizacijo in celotno funkcijo zaposlovanja (z vključenimi vsemi faktorji zaposlovanja) na podjetniški ravni. Seveda pa bi bilo smiselno izdelati tudi raziskavo o povezanosti obeh kategorij rasti (prihodki iz prodaje in zaposlovanje) z NTI. Podobno, kot je pokazala japonska študija, bi pričakovali, da bo tudi ta raziskava pokazala močnejšo povezanost kategorij rasti HRP z NTI kot pa z izvozom. Takšni rezultati pa bi le potrdili naše sklepanje glede pomena tehnologije za večjo konkurenčnost in s tem za povezanost rasti HRP z izvozom.

Literatura

- Aaby, N.E. in Stanley, F.S. (1989) Management influence on export performance: A review of the empirical literature 1978-1988, *International Marketing Review*, Vol. 6, No. 4, str. 7-22.
- AJPES. (2010) Podatkovne zbirke letnih poročil za leta od 2006 do 2010.
- Barringer, B.R., Greening, D.W. (1998) Small Business Growth through Internationalization: Comparative Case Study, *Journal of Business Venturing*, Vol. 13, str. 467 - 92.
- Bell, J., Crick, D., Young, S. (2004) Small Firm Internationalisation and Business Strategy, *International Small Business Journal*, Vol. 2, No. 1, str. 23-56.

- Chaplin, H., di Giovanni, H. (2010) Internationalisation of innovative high growth SMEs. BIS Economic paper No.5.
Filatotchev, I. in Piesse, J. (2009) R&D, internationalization and growth of newly listed firms: European evidence. *Journal of International Business Studies*, Vol. 40, No. 8, str. 1260-1276.
- Kyläheiko, K., Jantunen, A., Puumalainen, K., Saarenketo, S., Tuppurä, A. (2010) Innovation and internationalization as growth strategies: The role of technological capabilities and appropriability, *International Business Review*, Vol. 20, No. 5, str. 508 – 520.
Lu, W. J., Beamish, P.W. (2002) The Internationalization and Performance of SMEs, *Strategic Management Journal*, Vol. 22, str. 565 - 586.
- Mazgan, N. (2007) Analiza dejavnikov uspešnosti gazel. Univerza v Ljubljani: Ekonomska fakulteta.
- Michna, A., Meczynska, A. Kmiecik, R., Sekowska, R. (2011) Relationships between Empowerment, Innovativeness, Internationalization and Performance of Polish SMEs: Future Research Directions, Vol. 5, No. 5, str. 46 – 63.
- Morgan, E.R. (1997) Export stimuli and export barriers, *European Business Review*, Vol. 97, No. 2.
- Oviatt, B.M., McDougall, P.P. (1999) Accelerated Internationalization: Why are New and Small Ventures Internationalizing in Greater Numbers and with Increasing Speed? In Richard Wright, (Ed.), *Research in Global Strategic Management*, Stamford, CT: JAI Press.
- Pittiglio, R., Sica, E., S. Villa. (2009) Innovation and internationalization: the case of Italy, *The Journal of Technology Transfer*, Vol. 34, No. 6, str. 588 – 602.
- Podmetina, D. (2011). Innovation and internationalisation in Russian companies: Challenges and opportunities for open innovation and cooperation, dostopno na: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/69949/isbn%209789522651136.pdf?sequence=1> [10.3.2012].
- Pšeničny, V. (2009) A longitudinal comparison of the growth factors of Slovenian fast growing enterprises. *Econ. bus. rev*, Vol. 11, No. 4, str. 265 - 283.
- Pšeničny, V., Vidovič, D. (2012) Podjetja s potencialom hitre rasti, poročilo o raziskavi v pripravi. DOBA Fakulteta, raziskave, Maribor.
- Glas, M., Hisrich, D., R., Vahčič, A., Antončič, B. 2000. Internacionalizacija malih in srednjih podjetij v gospodarstvih na prehodu: dejstva v Sloveniji. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- GZS. (2011). Poziv gospodarstva slovenski politiki, dostopno na: <http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CCUQFjAB&url=http%3A%2F%2Fvrhgospodarstva.gzs.si%2Fpripone%2F32720%2FPoziv%2520gospodarstva.pdf&ei=DvJ2T4qzNefP4QTqjomaDw&usg=AFQjCNEhRZ0FcvTFxjlvD6lTjCPDCISkAg&sig2=C8Skw7tby9ftTcmKVU2yvg> [15.3.2012].
- Vidovič, D. (2011) Obdelava AJ PES – podatkovnih zbirk letnih poročil za leta od 2006 do 2010. Maribor: Ministrstvo za gospodarstvo.
- Weber, M. (2011) SME's growth and the role of collaboration and internationalization, dostopno na: <http://demo.uib.es/IBEW/Papers2011/MasterThesis/MaxWeber.pdf> [20.3.2012].

O avtorjih

Dr. Anita Maček, Doba Fakulteta, Slovenija. E-naslov: anita.macek@net.doba.si

Dr. Viljem Pšeničny, Doba Fakulteta, Slovenija. E-naslov: viljem.psenicny@doba.si